Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Teze diplomové práce

Legální a nelegální daňové úniky ve vybraných oblastech daně z příjmů fyzických osob

Lada Tománková

© 2015 ČZU v Praze

Legální a nelegální daňové úniky ve vybraných oblastech daně z příjmů fyzických osob

---

Souhrn

Předkládaná diplomová práce se věnuje problematice legálních a nelegálních daňových úniků na dani z příjmů fyzických osob v České republice. Úvodem je charakterizován historický vývoj přímých daní v mezinárodním i národním kontextu, jsou vymezeny jednotlivé daňové pojmy, jako např. daň, funkce daní, předmět daně, základ daně, výdajový paušál, nezdanitelné části základu daně, sleva na dani apod. Samostatná podkapitola je věnována způsobům zdaňování příjmů fyzických osob, a to v horizontu zdaňovacích období 2000 až 2014. V navazující kapitole jsou dále definovány pojmy legální a nelegální daňový únik, daňová optimalizace, daňová úspora, daňová výhoda, daňová chyba a daň z neznalosti. Součástí této části práce je klasifikace daňových úniků a specifikace činností k zamezení nelegálním daňovým únikům.

V kapitole o legálních daňových únicích jsou analyzovány jednotlivé nezdanitelné části základu daně uplatněné za zdaňovací období 2000 až 2013 a slevy na dani z pohledu jejich uplatňování od jejich vzniku (2005, příp. 2006) do zdaňovacího období 2013 v souboru přiznání konkrétního pracovníka správce daně a za Českou republiku. Navazuje zhodnocení vývoje v oblasti paušálních výdajů; na tomto místě je uveden též hypotetický příklad zdaňování fyzické osoby – zaměstnance a fyzické osoby – podnikatele. Následuje komparace vývoje inkasa daně z příjmů fyzických osob v České republice a podkapitolu uzavírá detailní analýza souboru přiznání podaných za zdaňovací období 2013 konkrétnímu pracovníkovi vyměřovacího oddělení včetně provedeného porovnání na data získaná za Českou republiku. V kapitole o nelegálních daňových únicích je zpracován sledovaný soubor, konkrétně též údaje o chybách a nesprávnostech, kterým bylo před vyměřením zabráněno. Součástí kapitoly o nelegálních daňových únicích je specifikace konkrétních chyb a nesprávností, kterých se daňoví poplatníci v rámci svých daňových přiznání nejčastěji dopouštějí. Samostatně je uvedena problematika nelegálních daňových úniků při uplatňování daňového zvýhodnění na vyživované děti cizinců.

Na závěr je provedeno zhodnocení výsledků a navržena opatření k omezení či zamezení nelegálních daňových úniků ve vybraných oblastech.

Klíčová slova: daň, daň z příjmů fyzických osob, optimalizace daňové povinnosti, legální daňový únik, nelegální daňový únik, daňová úspora, daňová výhoda, daňová chyba, daň z neznalosti, příjmy fyzických osob, nezdanitelné části základu daně, slevy na dani, daňové zvýhodnění, daňový bonus.

1 CÍL PRÁCE A METODIKA

1.1. Cíl práce

Hlavním cílem diplomové práce je zpracovat problematiku legálních a nelegálních úniků ve vybraných oblastech daně z příjmů fyzických osob, tj. na nezdanitelných částech základu daně a slevách na dani, včetně navržení opatření jejich omezení, případně zamezení. Dílčí cíle práce spočívají ve vypracování stručného vhledu do historie přímého zdaňování, doplněného o informace, jaká opatření proti daňovým únikům činili naši předci, dále v charakteristice zdaňování příjmů fyzických osob v České republice za zdaňovací období 2000 až 2013, a to v rozsahu, který souvisí s hlavním tématem práce. K dalším dílčím cílům diplomové práce se řadí zpracování charakteristiky daňových úniků obecně, specifikace legálních daňových úniků ve vybraných oblastech a uplatňování výdajových paušálů jako legálního daňového úniku. Analýza uplatňování nezdanitelných částí základu daně a slev na dani patří k dalším cílům diplomové práce, stejně jako zhodnocení nejčastěji uváděných chyb a nesprávností v daňových přiznáních a detailní zpracování souboru daňových přiznání podaných za zdaňovací období 2013 konkrétnímu pracovníkovi vyměřovacího oddělení s ohledem na nelegální daňové úniky, kterým se v průběhu vyměřování přiznání podařilo zabránit.

1.2. Metodika práce

Zpracování diplomové práce bude založeno na aplikaci vybraných metod vědecké práce, a to především kvantitativního výzkumu, deskripce, analýzy, syntézy, komparace, indukce, dedukce, matematických a statistických metod. Bude využita řada primárních a sekundárních zdrojů. K primárním zdrojům patří poznatky a zkušenosti autorky práce, která působí na Krajském finančním úřadu pro Pardubický kraj, Územním pracovišti v Pardubicích. Jako sekundární zdroje budou využity informace z odborné literatury,

právních norem a dále též informace poskytované Ministerstvem financí České republiky, Ministerstvem průmyslu a obchodu České republiky a Českým statistickým úřadem.

2 ZHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ A DOPORUČENÍ

2.1. Zhodnocení výsledků

V diplomové práci byla provedena analýza uplatňování jednotlivých nezdanitelných částí základu daně a slev na dani jednak z údajů z portfolia jednoho pracovníka vyměřovacího oddělení, jednak z pohledu České republiky. Samostatnou podkapitolu tvoří detailní analýza konkrétních přiznání podaných za zdaňovací období 2013, ve které byly vyčísleny také nelegální daňové úniky, kterým se podařilo zabránit před vyměřením přiznání.

Z analýzy vyplývá, že uplatňování darů, příspěvků na penzijní připojištění, příspěvků na životní pojištění, odborových příspěvků a úhrad za další vzdělávání nepatřilo z hlediska výše finančního prospěchu ve zdaňovacích obdobích 2000 až 2013 k významných položkám optimalizace daňové povinnosti. Naproti tomu u uplatněných úroků z úvěrů výše ušetřené daně tímto způsobem významně roste, porovnáním uplatněných částek za zdaňovací období 2000 a zdaňovací období 2013 byl zjištěn nárůst o cca 1 620 %, uplatněná částka se zvýšila cca 17 krát. V celorepublikovém měřítku hodnota nezdaněného základu daně ve formě úroků z úvěru přesahuje od zdaňovacího období 2011 částku 16 miliard Kč.

V rámci České republiky činí za zdaňovací období průměrně: základní sleva na poplatníka cca 75 %, daňové zvýhodnění 20 % a sleva na manželku 4 % z celkové hodnoty uplatněných slev.

Výdaje paušálem, které mohou uplatnit podnikající fyzické osoby, byly ve sledovaných obdobích zvyšovány jednak s cílem podpořit rozvoj podnikatelské činnosti, např. u řemeslných činností stouply během devíti let více než trojnásobně (z 25 % v roce 2000 na 80 % v roce 2009), jednak s cílem zvýšit ochotu přiznávání příjmů.

Z komparace zdaňování příjmů fyzické osoby zaměstnance a fyzické osoby podnikatele, provedené na základě výpočtu hypotetického příkladu vyplývá, že zatímco

odvod daně za rok 2013 u fiktivního zaměstnance klesl proti roku 2000 přibližně o 31 %, fiktivní podnikatel odvedl za stejné období daň nižší o cca 112 %.

Z údajů za analyzovaný soubor bylo zjištěno, že nejčastěji jsou nesprávně uváděny úroky z úvěrů (10 poplatníků, celková hodnota 39 574 Kč), příspěvky na penzijní připojištění (6 poplatníků, celková hodnota 5 308 Kč), daňové zvýhodnění na vyživované dítě (4 poplatníci, celková hodnota 80 424 Kč) a sleva na manželku (2 poplatníci, celková hodnota 27 540 Kč). Práce obsahuje specifikaci nejčastějších chyb a nesprávností uváděných v daňových přiznáních.

V roce 2013 byly za předcházející zdaňovací období jedním územním pracovištěm v rámci postupů k odstranění pochybností odhaleny nelegální daňové úniky ve formě neoprávněného uplatnění daňového zvýhodnění na vyživované dítě v částce přes 2,5 mil. Kč.

2.2. Doporučení

Z hlediska hodnoty neoprávněně uplatňovaných nezdanitelných částí základu daně a slev na dani se jako nejpalčivější problém jeví uplatňování úroků z úvěru a daňové zvýhodnění na vyživované dítě. V současné době je možné jedním poplatníkem regulerně uplatnit úroky z úvěru na několik nemovitých věcí, např. na rodinný dům manželky, poplatníkových rodičů, poplatníkových prarodičů, manželčiných rodičů, manželčiných prarodičů a každého potomka. Maximální počet takových bytových potřeb je v podstatě omezen počtem členů rodiny a bonitou poplatníka. Dále je možné uplatnit úroky z úvěru na nemovitosti, kde poplatník pobývá po část roku, tzn. například přes jaro a léto v domku na venkově, na podzim a v zimě v městském bytě. Navrhovaným opatřením by bylo omezit uplatnění této částky ve smyslu jeden poplatník = jedna bytová potřeba určená k trvalému bydlení poplatníka.

Ve sledovaném souboru nedošlo navzdory očekávání k případu, kdy neoprávněně uplatňují oba rodiče po celé zdaňovací období totéž dítě. K těmto situacím, byť ne v masovém měřítku, v průběhu vyměřování ve zdaňovacích obdobích předcházejícím zdaňovacímu období 2013 běžně docházelo. Takovým nelegálním daňovým únikům by se dalo v rámci působnosti jednoho správce daně (jednoho krajského finančního úřadu) zcela zabránit uváděním (typováním) rodného čísla při pořizování daňového přiznání

do automatizovaného daňového informačního systému, který by nedopustil duplicitní uplatnění. V současné době probíhá kontrola uplatňování daňového zvýhodnění čistě ručně, vyhledáváním ve stovkách přiznání (v případě, že oba rodiče podávají přiznání). Jedná se tedy o způsob značně neekonomický, neefektivní a také vysoce chybový.

Ze zkušeností pracovníků vyměřovacího oddělení vyplývá, že k výši daňové povinnosti docházejí daňoví poplatníci – podnikatelé velmi často výpočtem „odzadu“. Tento způsob spočívá v tom, že podnikatel si nejprve stanoví, kolik státu zaplatí, neboli kolik je ochoten státu zaplatit (velmi často nic), a teprve z této částky dopočítá výši svých příjmů a výdajů. Zhusta se tak objevují přiznání podnikatelů se základem daně okolo 165 tis. (při 15% sazbě vychází ze základu daně ve výši 165 600Kč daň v částce 24 840 Kč). V takovém případě základní sleva na poplatníka pokryje vykázaný základ daně, daňová povinnost nevznikne žádná, naopak při uplatnění daňového zvýhodnění je vyplácen přeplatek 13 404 Kč při jednom dítěti, 26 808 Kč při dvou dětech atd. Dalším navrhovaným opatřením by bylo zrušení daňového bonusu. S podporou chudých živitelů rodin nelze než souhlasit, tato záležitost by ale měla být v kompetenci odborníků sociálních odborů, ne finančních úřadů.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

KNIŽNÍ PUBLIKACE

KUBÁTOVÁ, Květa a kol. *Moderní průvodce daňovým systémem.* 1. vyd. Praha: Grada, 1994. 240 s. ISBN 80-7169-020-1.

KUBÁTOVÁ, Květa. *Daňová teorie a politika.* 1. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2000. 230 s. ISBN 80-902752-2-2.

SMRČKA, Luboš. *Rodinné finance. Ekonomická krize a krach optimismu.* 1. vyd. Praha: C. H. BECK, 2010. 538 s. ISBN 978-80-7400-199-4.

ŠIROKÝ, Jan. *Daňové teorie s praktickou aplikací.* 1. vyd. Praha: C. H. BECK, 2003. 249 s. ISBN 80-7179-413-9.

INTERNETOVÉ ZDROJE

FINANČNÍ SPRÁVA ČR. *Údaje z daňových přiznání* [on-line]. [cit. 2015-02-20]. Dostupné z WWW: http://www.financnisprava.cz/cs/dane-a-pojistne/analyzy-a-statistiky/udaje-z-danovych-priznani.

FINANČNÍ SPRÁVA ČR. *Údaje z výběru daní* [on-line]. [cit. 2015-02-20]. Dostupné z WWW: http://www.financnisprava.cz/cs/dane-a-pojistne/analyzy-a-statistiky

Ministerstvo financí České republiky. *Danové nedoplatky a daňové úniky* [on-line]. [cit. 2014-12-21]. Dostupné z WWW: http://www.mfcr.cz/assets/cs/media/2013-10_Danove-nedoplatky-a-danove-uniky.pdf.

TERRINVEST CAPITAL s.r.o. e-office Czech Republic s.r.o. *Analýza činnosti finančních úřadů* [on-line]. [cit. 2014-12-28]. Dostupné z WWW: http://www.terrinvest.cz/e-office/analyza-cinnosti-financnich-uradu.

Ministerstvo financí České republiky. *Představení návrhů opatření v daňové oblasti* [on-line]. [cit. 2014-12-28]. Dostupné z WWW:http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2014/predstaveni-navrhu-opatreni-v-danove-obl-17367.

Ministerstvo financí České republiky. *Boj proti daňovým únikům se stupňuje* [on-line]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z WWW: http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2011/2011-05-19-tiskova-zprava-5234-5234.

PRÁVNÍ NORMY

Pokyn D-6 Generálního finančního ředitelství.

Pokyny k vyplnění přiznání k dani z příjmů fyzických osob za zdaňovací období 2004, 2005, 2006 a 2007.

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.